

יד ושם

המשרד לאזרחים ותיקים

"לדורות"

סיפורי החיים של ניצולי השואה החיים בישראל שאלון לרישום קורות ניצולת השואה

איסוף סיפוריהם של ניצולי השואה הוא אחד המרכיבים החשובים ביותר בשימור זיכרון השואה ובהנחלתו לדורות הבאים. לכן, המידע על קורותיהם של הניצולים חיוני מאוד לחוקרים ולבני הדורות הבאים. בעזרת מידע זה אפשר יהיה להכיר את הסיפורים הפרטיים המרכיבים את התמונה הרחבה של תקופת השואה. לסיפור האישי שלכם יש חשיבות לאומית, מחקרית וחינוכית. אוסף הסיפורים יעלה לאתר אינטרנט מיוחד שכתובתו www.ledorot.gov.il. אנו מודים לך מראש על הנכונות לשיתוף הפעולה.

שם משפחה ושם פרטי כיום

שם פרטי: <u>נתן</u>	שם משפחה: <u>בירנבך</u>
---------------------	-------------------------

פרטים אישיים לפני השואה ובתקופתה

יש לרשום שמות ומקומות באותיות דפוס (גם בלועזית) במקומות המסומנים. חובה למלא את השדות המודגשים.

שם משפחה לפני המלחמה או בתקופתה		בלועזית		שם משפחה לפני המלחמה או בתקופתה	
שם פרטי לפני המלחמה או בתקופתה		בלועזית		שם פרטי לפני המלחמה או בתקופתה	
מקום לידה (ישוב, מחוז):		בלועזית		מקום לידה (ישוב, מחוז):	
שם פרטי של האב:		שם פרטי ושם נעורים של האם:		שם פרטי של האב:	
שם פרטי של האישה/הבעל (האם היה/תה נשוי/נשואה לפני המלחמה):		שם פרטי של האישה:		שם פרטי של האישה/הבעל (האם היה/תה נשוי/נשואה לפני המלחמה):	
מקום מגורים לפני המלחמה (ישוב, מחוז):		בלועזית		מקום מגורים לפני המלחמה (ישוב, מחוז):	
השכלה/תואר אקדמי לפני המלחמה:		מקצוע לפני המלחמה:		השכלה/תואר אקדמי לפני המלחמה:	
מקום מגורים בתקופת המלחמה (ישוב, מחוז, ארץ):		מקום מגורים בתקופת המלחמה (ישוב, מחוז, ארץ):		מקום מגורים בתקופת המלחמה (ישוב, מחוז, ארץ):	
האם היית בגטאות? אילו ומתי?		האם היית בגטאות? אילו ומתי?		האם היית בגטאות? אילו ומתי?	
האם היית במחנות? אילו ומתי?		האם היית במחנות? אילו ומתי?		האם היית במחנות? אילו ומתי?	
מקום השחרור:		מקום השחרור:		מקום השחרור:	
האם שהית במחנה עקורים? שם המחנה?		לאן עברת/חזרת לאחר השחרור (ציין מקום)?		האם שהית במחנה עקורים? שם המחנה?	
מקומות/מחנות בדרך לארץ ישראל:		שנת העליה:		מקומות/מחנות בדרך לארץ ישראל:	

"לדורות" | סיפוריהם של ניצולי השואה החיים בישראל

אנא ספרי על קורותיך לפני המלחמה

(ציוני דרך: משפחה, סביבה, ילדות ולימודים, עבודה, חברות בארגון):

נא לכתוב בגוף ראשון

נאסרתי אלשפה למותי, אלוים היו חי חברה לעולם.
הפניתי למחנה נאסרתי אצלה אית ביהם אביהם של
ולמים באהב. אבי היה אן אצוני ואבן (הבן) אן
הנאצים, כאלו היה אים אבוא ולטו פרח של אן
הנאצים.

אנא ספרי על קורותיך בזמן המלחמה

(ציוני דרך: מעצר וגירוש, גטאות, מחנות וצעדות מוות, במסתור או בזהות בדויה ושם בדוי, פעילות ותפקידים ביודנרט/תנועות
נוער/מחתרת/פרטיזנים, השתתפות בבריחה/התנגדות/לחימה; האם אדם/ארגון יהודי/לא יהודי סייע באופן משמעותי להצלחתך;
בריחה/הגירה בכפייה, פינוי/אוקואציה למרכז ברית המועצות):

כצב סופרתי של נתן כפי אליפין טווי (אני)

אנא ספרי על קורותיך מתום המלחמה ועד עלייתך לארץ
(ציוני דרך: השחרור וחזרה הביתה, חיים אחרי המלחמה, בריחה, העפלה/עליה):

אנא ספרי על חיך בארץ
(ציוני דרך: לימודים/תעסוקה, שירות צבאי, פעילות ציבורית או תרבותית, משפחה/דורות המשך וכו'):

נשתייך ליהודים ולשתייך נכבד שנה באמצע פברואר 1943 בקהילה
התעוררתי ונשתייך עבדתי בארץ ישראל (בשנת 1941) שם עבדתי לעבודת
הארץ שלי שם עבדתי בארץ ישראל עבדתי עם תחילתה לבן שולן.
עם פרוץ המלחמה הלכתי להתגייסותי עבדתי בחיל הים. עמתי 3 שנים
בצבא קבע כקצין המצטיין סגן. לאחר נישואי עבדתי בשנת 1956
אנני עבדתי בחיפה. נשאתי 2 ילדים 15 נכדים. עשיתי עבודתי
התעוררתי על ארצנו עם פרוץ המלחמה.

החלטה שגויה של הנהגת ההגנה, ונתן ברנבך, אז ילד בן 13 וחצי, תלוי בין שמיים לארץ. עשרים דקות מפרידות בינו לבין המוות, הוא אינו יודע לשחות, אינו יודע היכן אמו והאנייה שוקעת ושוקעת. אחיו עומד ממול, בנמל, ומשקיף. במוחו של נתן מנקר המשפט שאמר לו בכרתים חברו הטוב דן: "אתה קופץ למי הים המלוחים והמים מרימים אותך". בהחלטה של רגע ועם רצון להישרד, מחליק נתן אל המים, וניצל. גם אמו ניצלה בנס, אך לא כך היה גורלם של 267 מעפילים אחרים שנמלטו מציפורני הנאצים, ובמימי נמל חיפה, מול אורותיה המנצנצים של העיר הנכספת, מצאו את מותם. טרגדיה מיותרת.

הרקע: האנגלים החליטו שאת המעפילים יגרשו על גבי ה"פאטרייה" למאוריציוס. ארגון ההגנה החליט למנוע את הגירוש והחזיר חומר נפץ לתוך חדר המכונות כדי לחורר את אחד מלוחות האנייה ובכך למנוע את ההפלגה, אך לא לקח בחשבון שהחלק התחתון של האנייה היה רקוב. חור גדול נפער, ותוך עשרים דקות טבעה האנייה, נשכבה על צידה, וכך נשארה. 267 מעפילים מצאו את מותם. נתן ברנבך הוא דודי. עד הראיון לא ידעתי מהו סיפורו ומהם סיפורי הניצולים של ה"פאטרייה", וכמוני רבים אחרים במדינה הזאת, שידעה ויודעת טרגדיות רבות כל כך. את ה"פאטרייה" יש לזכור. אסור לשכוח את סיפור הטרגדיה הנוראה הזאת, למען אלו שנספו באסון, ביניהם כאלו שזהותם אינה ידועה, כי לא נותרו להם קרובים שיזהו אותם, למען הניצולים אשר חיים את הטרגדיה עד היום, ולמען אלו שאיבדו את יקיריהם ואלו שהיו תינוקות רכים בזמן הטביעה ועדיין אינם יודעים מהי זהותם האמיתית. עוד סיפור שאסור לשכוח.

נתן ברנבך נולד בווינה בשנת 1926 לאב סוחר ולאם עקרת בית. אח אחד היה לו, פאול, מבוגר ממנו בכמה שנים. הבית היה בית יהודי מהמעמד הבינוני, משפחה מלוכדת ואוהבת שהקפידה לתת חינוך טוב לילדיה. נתן למד בבית הספר הריאלי בווינה, שהיה אחד מטובי בתי הספר. עם כניסת הנאצים, בספטמבר 1939, גורשו התלמידים היהודים של בית הספר לבית ספר שנפתח במיוחד עבורם. בכתתו של נתן למד גם חברו הטוב ארווין שפיצר, שלימים שינה את שמו לדן שפי. יחד גדלו שם, בווינה, יחד עברו את תלאות העלייה לארץ, ובארץ המשיכו יחדיו בלימודיהם. החברות האמיצה הזו שורדת איתנה ונאמנה עד היום. פאול האח עלה ארצה באוקטובר 1938 ב"קפיטליסטן צרטיפיקאט" - שעלה אז אלף לירות שטרלינג - כדי ללמוד בטכניון והתגורר אצל קרובי משפחה בחיפה. אנו יושבים במטבח של נתן ודבורה אשתו. את דודי נתן אני מכירה כל חיי כאיש אציל, יפה מראה, רגיש, עדין נפש, רגוע ושלו, שדיבורו תמיד נעים ורך, ומסתבר לי, כי בפנים גועש ורועש סיפור הבריחה מהנאצים, היפרדות המשפחה, האח שהקדים לעזוב, האב שנפרד-נמלט על מנת להצטרף אליהם מאוחר יותר, אך נרצח באכזריות. סיפור הילד הצעיר, בן הטובים, שנשאר לבד עם אמו, בלומה-בלנקה, בטלטלות ובתלאות המסע לארץ המובטחת. סיפור הרעב, הצפיפות, המחנק, הסכנות והאסון שכמעט דן גם אותם לגורל משה על הר נבו. המפגש עם הזעקות, הפחד, הייאוש וכמעט גם המוות. והוא כאן, בביתו המטופח, יושב במטבח ולוגם קפה, ולידו דודתי דבורה, אישתו האוהבת, שמשלימה פרטים בסיפורו, חיה גם היא את תלאותיו. עייני שניהם מתלחלות שוב ושוב וקולו רועד בהתרגשות. "אני חי את זה מחדש", הוא אומר לי.

"אבי, אדולף-אברהם, היה עסקן ציוני שטיפל בהצלחת ילדים יהודים והעברתם לאנגליה. תוכנן שגם אני אסע לאנגליה. כשנודע לאבא שהוא ברשימה של הנאצים והם מחפשים אחריו, הוא ברח לקרואטיה, אל עיירה בשם קלאודובו שנמצאת ליד הדנובה, שם הצטרף למחנה של פליטים יהודים שמטרתם הייתה לעלות לפלסטינה. היות שתוכנן שאני אסע לאנגליה, הוריי נרשמו לעלייה לארץ באנייה, אך כיוון שאבא ברח ליוגוסלביה והובטח לנו על ידי המארגנים כי הספינה תעצור ליד קלאודובו לאסוף אותו ויהודים נוספים, אני נסעתי במקומו. גם חברי דן והוריו נסעו. בדצמבר 1939 נסענו לברטוסלבה (פרסבורג), היום בירת סלובקיה, שם הובאנו לבית חרושת עזוב בפרברי העיר פטרונקה, שהיה מעין מחנה סגור ליהודים אשר הגיעו מגרמניה, צ'כיה ואוסטריה על מנת לעלות לארץ. במחנה שמרו עלינו שומרים מהמפלגה הפשיסטית. הופרדתי מאימי, כי את הגברים והנשים איכנסו שם בנפרד. במחנה שהינו שמונה חודשים בגלל שהדנובה קפאה ושלושת האניות שהיו אמורות לאסוף אותנו - 'פאציפיק', 'מילוס' ו'אטלנטיק' - לא יכלו להגיע, וכדי לעלות עליהן היה צריך להגיע לרומניה.

בספטמבר 1940 הפלגנו מברטיסלבה על ה'אוראנוס' לעיירה טולצ'ה שברומניה, ובדרך התקרבו לקלאודובו. התחננו שהאנייה תתקרב אל החוף כדי לאסוף את האנשים שחיכו שם לעלות עליה, ואבא

ביניהם, אך האנייה המשיכה בדרכה ויותר לא ראיתי את אבי. מסתבר, שאחר כך נלקח אבא מקלאודובו למחנה שאבאץ, שם הוצא להורג בירייה בעורפו ונקבר בקבר אחים בבלגרד ביחד עם כמה מאות יהודים. כשהגענו לעיירה טולצ'יה שברומניה, חיכו לנו שלושת אניות המעפילים הקטנות והרעועות. על הפאציפיק' עלו 1,200 אנשים, על ה'מילוס' 800 אנשים ועל ה'אטלנטיק' 1,600 אנשים. בסך הכל 3,600 נפשות, גברים, נשים וטף. יש לציין, כי הפאציפיק' למשל, הייתה אנייה שיעודה היה הובלת פחם כשעליה 30-40 מלחים בלבד. בספטמבר 1940 אימי, אני, דן והוריו הועלנו על עליה והפלגנו לכיוון חיפה. שלושת האניות הניפו את דגלי פנמה וכל הנוסעים צוידו בכרטיסי הפלגה לפנמה".

שוב הופרד נתן מאמו. במשך חמשת שבועות ההפלגה ישנה האם על הסיפון בחוץ, ליד גלגלת המנוף, נתונה לחסדי מזג האוויר, ואילו נתן התאכסן למטה, בתא שבמקורו היה מיועד לשלושה מלחים והוסב לתא לתשעה אנשים ובו שלוש קומות של מיטות עץ. האוכל היה צנוע והצפיפות הייתה בלתי נסבלת. "לפעמים", אומר נתן, "היה כל כך מחניק למטה, כך שעליתי לנשום קצת אוויר צח ולישון ליד אמי, על הסיפון".

בחודש אוקטובר היה הים השחור סוער במיוחד. מספר ימים לפני הגעת האנייה לחיפה אזלו הפחמים לקיטור, וכדי לספק פחם, הם נאלצו לפרק את כל מערכות העץ שבאנייה, כולל את מיטותיהם. "כשעשינו חנייה בכרתים, קפץ דן למים. הוא היה שחיין מצוין. אני פחדתי ודן אמר לי: 'איזה כיף, אתה במים והמים המלוחים שבים מרימים אותך'. דבריו נכנסו לראשי ומאוחר יותר אף הצילו את חיי".

סוף-סוף, ב-1 בנובמבר 1940 הגיעו האניות למפרץ חיפה. אחי עמד בנמל וחיכה לנו, אך לא נתנו לנו לרדת. לאחר כמה ימים העבירו אותנו לאנייה 'פאטרייה' בטענה כי שם נעבור חיטוי ונשוחרר". ה'פאטרייה' הייתה אניית נוסעים צרפתית גדולה ומפוארת בנפח של 12 אלף טונות, תחת פיקוח אנגלי. היא עגנה ליד שובר הגלים של נמל חיפה ועל סיפונה היו אמורים לעלות המעפילים שיגורשו. "על ה'פאטרייה' שוב הופרדתי מאמי, ולאחר כמה ימים העלו עליה גם 800 מעפילים מה'מילוס', איתם הגיעה השמועה כי החיטוי הוא אמתלה להחזיקנו על האנייה, כשבעצם האמת היא, שרוצים לגרש אותנו למאוריציוס", מספר נתן.

ב-25 לנובמבר, לאחר העלאת המעפילים מה'מילוס', החלו להעלות לאנייה מעפילים מה'אטלנטיק'.

הספיקו להעלות כ-200 אנשים, ותוך כדי העלאתם קרה האסון. בהגנה החליטו לחבל במנועי ה'פאטרייה', כדי שלא תוכל לבצע את גזירת הגירוש. משה שרת, שהיה אז ראש המחלקה המדינית של הסוכנות, אישר את המבצע. מוניה מרדור, שהיה מפקד גדוד חי"ש של ההגנה באזור חיפה, קיבל עליו את המשימה. המעפילים, כמובן, לא ידעו דבר על מזימת ההגנה, הם רק ידעו כי עומדים לגרשם למאוריציוס.

"ביום הטביעה הועברתי לחלק הקדמי הנמוך ביותר באנייה, אשר שימש כאורוות סוסים, לצורך המתנה לקבלת מקום מגורים חדש, כי את מקומי פיניתי למבוגרים מה'אטלנטיק', ממשיך נתן והתרגשות ניכרת בקולו, "את הפיצוץ לא שמעתי, אך לפתע אני וחבר שהיה אתי ראינו אנשים רצים בהיסטריה למעלה, לסיפון העליון. החלטנו גם אנחנו לרוץ למעלה. כשהגענו לסיפון הקדמי, הוא היה כבר משופע מעט.

הסתכלתי לכיוון התורן וראיתי כי הוא נוטה הצידה וממשיך כך עוד ועוד. התקרבותי למעקה העליון של הסיפון והבחנתי באישה שעברה את המעקה וזינקה למים מגובה של שלוש קומות. היא נעלמה מעיני, לא ראיתייה צפה. עברתי את המעקה והתיישבתי עליו, נאחז בחבל שתלה שם, וחיכיתי עד שהאנייה נשכבה לכדי 90 מעלות, וכשהסיפון נעלם בתוך המים, עברתי את המעקה ועמדתי על הדופן הצדדי שהיה מעל המים. מחשבותיי היו מרוכזות בניסיון להציל את עצמי. הסתכלתי אל החוף וידעתי שאחי מחכה לי. חברי דן והוריו עמדו קרוב אליי. ידעתי שהוא שחיין מצוין, וכשקרא לי לבוא אליהם, מוחי פעל אחרת. היה לי איזה הגיון מסוים. לא ידענו שהעומק בנמל אינו גדול. חשבנו שזה ים, וים כמו ים הוא עמוק. ההגיון שלי אמר לי, שאם האנייה נשכבה כך, היא תתהפך בפתאומיות ואני אפול אחורנית למים מגובה רב, האנייה תהייה מעליי ותגרור אותי למטה, למצולות. לפתע נזכרתי בדבריו של דן בכרתים אודות המים המלוחים המרימים אותך, וזה העניק לי את האומץ להגיע אל המים. התקרבותי ל'זקן האנייה' שהזדקר מחוץ למים ('זקן האנייה' הוא אותו חלק של האנייה השקוע בדרך כלל במים, והוא נקרא 'זקן' היות שהוא גס ומחוספס. ח.ר.), ניסיתי לדלג מעליו בלא הצלחה, לכן, התיישבתי והחלקתי לאורכו. היה שם ילד שהחזיק שלושה קרשים. צעקתי לו שיקרב אליי קרש, אך הוא התרחק. המשכתי לגלוש אל המים על ה'זקן' ונפצעתי בידי וברגליי. למים הגעתי מדמם. עד היום יש לי סימנים. מעניין שאני זוכר בדיוק מה לבשתי.

הייתה זו תלבושת אופיינית לילד אוסטרי - מכנסי עור וינאיים, שלייקעס, חולצה, גרביים ונעליים. חיכיתי שמי הים ירימו אותי, ובאמת כך קרה. חיילים ושוטרים בריטים שהיו על ה'פאטרייה' זרקו חגורות הצלה רבות למים. נאחזתי בהן, מפרפר בידי וברגליי. שתיתי המון מים והייתי באפיסת כוחות, לכן לא יכולתי

להתקין עליי את החגורה. קרבתי את עצמי לאחת הספינות הקטנות שהסתובבו שם במטרה להציל אנשים ועליתי עליה על גבי סולם חבלים, פצוע ומדמם. פרצתי בבכי ושאלתי על אמי. הם הורידו מעליי את החולצה, קרעו אותה וחבשו אותי, מספר נתן ועיניו מתמלאות דמעות.

"אמי החליקה למעקה התחתון שהחל להתקרב למים, ואז טיפסה על הסולם שהחזיק את התרנים. הוא שקע ושקע והיא טיפסה וטיפסה, עד שכבר לא היה לאן. היא שקעה במים. חיילים על ספינה שהגיעה לשם משו אותה בשערותיה, וכך היא ניצלה".

כשהגיעה הספינה אל הרציף הראשי, עמדו שם דן והוריו, יבשים לגמרי. מסתבר, כי ספינות שקרבו לאנייה, שמו קרשים ובנו מעין גשר, ואנשים, ביניהם דן והוריו, עברו אל הספינות. בתאים נשארו לכודים מעפילים רבים. אלו שהיו בתאים שעל פני המים, הוצאו חיים גם לאחר מספר ימים.

תוך עשרים דקות האנייה טבעה. 267 איש טבעו. הרבה אנשים לא הצליחו לעלות ולהינצל.

הטרגדיה לא נסתיימה כאן. הניצולים הועברו למחנה עתלית, שם שהו במשך שבעה חודשים. אל המחנה הועברו גם המעפילים מה"אטלנטיק", אלו שלא הספיקו לעבור אל ה"פאטרייה". המחנה חולק לשניים כשכביש מפריד בין שני החלקים. בצד אחד שוכנו ניצולי ה"פאטרייה" ובצד השני - המעפילים מה"אטלנטיק" שלא הספיקו לעבור אנייה. באחד הבקרים הוכרז עוצר. המחנה הוקף חיילים חמושים במכונות ירייה. בארבע לפנות בוקר הוצאו רק מעפילי ה"אטלנטיק", הועמסו על משאיות, הובלו לנמל חיפה, הועלו על אנייה וגורשו למאוריציוס, ושם, מאוחר יותר, רבים מהם נפטרו ממלריה.

טרגדיות רבות היו שם, על הפאטרייה, זהות כל הנספים אינה ידועה. באחת האזכרות שאלה ניצולה את הנוכחים אם מישהו זוכר משפחה עם תינוקת, אם מישהו יודע מהו שמה ומי הייתה משפחתה. אף אחד לא ידע.

נתן למד בבן-שמן, שרת כקצין בחיל-הים, ולימים נישא לדבורה. שני ילדים נולדו להם ויש להם חמישה נכדים.

החיים אכן ממשיכים, אך על כולנו לזכור ולא לשכוח את אלו שלא שפר עליהם גורלם.